LEXIC SINESTEZIC ÎN DISCURSUL LITURGIC

Suzana CRAVEŢ, Facultatea de Litere

The following key words were used in the dissertation: synesthesia, semantics, semasiology, semantic sensorial field, liturgical language, sermon, metaphor, metonymy, phatic function, religious poetry etc. Our dissertation has the aim to study the terminology related to the semasiologic domain, especially the semantic field Senses with the derivatives: visual, auditory, olfactory, gustatory, tactile or caloric and also the synesthesic changes that produce at this level, identifying their symbolic and metaphoric potencies.

Ansamblul relaţiilor dintre sensuri intră în obiectul lingvisticii, fiindcă formează conţinutul vocabularului, şi apartenenţa acestuia la ştiinţa limbii e certă. Dacă lexicologia s-ar ocupa numai de forma vocabularului, ar păcătui împotriva principiului analizei biplane a faptelor de limbă – principiul căruia numeroşi lingvişti îi dau valoarea unui imperativ categoric – şi n-ar putea dezvălui caracterul sistematic al lexicului, de vreme ce acesta se datorează sistemului semantic pe care îl semnifică.

După cum spunea Gh.Chivu [1], deoarece sistemul sensurilor e conceput ca un fel de calc al sistemului noţiunilor, iar acesta e în strânsă legătură cu realitatea, lingvistul nu poate cerceta vocabularul unei limbi decât ajutat de cunoaşterea sistemelor extralingvistice, din gândire şi realitate. În plan sincronic, statutul semantic al unităţilor de vocabular este determinat nu doar de relaţiile formale şi de cele de

conţinut ce se stabilesc între diverse unităţi, ci, în mare parte, şi de acţiunea asupra lor a diferitor factori de natură funcţional-stilistică şi extralingvistică. Nu în zadar Ion Coteanu apreciază „distribuirea vocabularului în funcţie de stiluri" ca „cea mai justificată cale de cercetare a existenţei sistemului lexical".

Unii lingvişti înţeleg câmpul semantic ca pe un ansamblu de relaţii între cuvinte, care au semnificaţie în virtutea acestor relaţii.

O semnificaţie există deci numai în cadrul unui câmp. Fiecare câmp semantic formează, împreună cu altele, un câmp mai întins, şi aşa mai departe până se ajunge la lexicul limbii – cel mai vast câmp semantic. Acesta are aspectul unui mozaic, fără goluri sau suprapuneri. Cuvintele unei limbi trebuie clasate după ideile pe care le exprimă: sistemul cuvintelor este sistemul conceptelor. Dar pentru că sistemul conceptelor are o valoare universală, e firesc ca lingvistul să-şi propună să elaboreze o schemă de clasificare a cuvintelor, valabilă pentru toate limbile. O verigă a acestui sistem o constituie câmpul semantic sinestezic. Explicaţia fenomenului psihologic numit sinestezie o dă semnificaţia gr. *synaisthesis* „percepere simultană", adică „asociaţie între senzaţii de natură diferită": auditivă, vizuală, tactilă, olfactivă şi gustativă, asociaţie posibilă graţie contiguităţii şi convertibilităţii celor cinci simţuri. Astfel, un sunet strident e perceput vizual şi tactil, ca ceva ascuţit, iar olfactiv şi gustativ – ca ceva înţepător, picant.

În literatură, sinestezia reprezintă o tehnică literară prin care se realizează transpunerea metaforică a unor aspecte senzoriale în terminologia consacrată descrierii senzaţiilor generate de un alt simţ. În psihologie, sinestezia reprezintă o asociaţie spontană între senzaţii de naturi diferite, dublată de stabilirea unei corespondenţe semnificative. În pictura expresionistă, sinestezia este descrisă, de exemplu, ca fiind o modalitate de elaborare a unei forme sau de transpunere coloristică a unei anumite game de senzaţii auditive.

Concepând Biserica drept imagine a împărăţiei prin cuvânt, arhitectură, pictură, podoabă, muzică şi ritual, căutăm să corelăm armonia senzaţiilor cu cea a imaginilor generate de aceste senzaţii şi să le descifrăm semnificaţiile. Relevantă în sensul urmărit de noi ni se pare şi afirmaţia Preafericitului Patriarh Daniel, care, vorbind despre icoana ortodoxă, spune că aceasta mărturiseşte în culori tocmai ceea ce Evanghelia spune în cuvinte. Ea mărturiseşte adevărul vieţii

veşnice a lui Hristos şi a slavei Sale: ,,Ceea ce era de la început, ce **am auzit**, ce **am văzut** cu ochii noştri, ce **am privit** şi mâinile noastre **au pipăit** despre Cuvântul vieţii, şi Viaţa S-a arătat şi am văzut-o şi mărturisim şi vă vestim Viaţa de veci" [2]. Mesajul acestui enunţ se axează pe imanenţa cunoaşterii sinestezice a creaţiei divine.

Constatând puterea sugestivă şi frecvenţa utilizării expresiilor sinestezice, putem afirma cu certitudine că acest subiect are un grad sporit de actualitate, fapt ce se datorează caracterului său practic şi aspectului uşor recognoscibil. Marcate întotdeauna prin semele (+ animat), (+ personal), elemente ale câmpului semantic *simţuri* (vizual, auditiv, olfactiv, gustativ, tactil sau caloric) generează imagini inedite atunci când tranzitează spre referinţe marcate de semele (– animat), (– personal), inducând plusvaloare estetică şi facilitând înţelegerea mesajului. Pe lângă generalizările şi precizările terminologice pe care ni le-am propus drept obiective, am încercat să aprofundăm studiul, amintind cercetările recente realizate de diferiţi lingvişti preocupaţi de subiectul dat. Cercetători ca Silviu Berejan, Eugen Coseriu, Gheorghe Chivu au proiectat o nouă optică în interpretarea semiologiei prin prisma lexicografiei, considerând lexicul un sistem deschis şi definind unitatea de bază a sistemului lexical – cuvântul. Definirea noţională şi semică (lingvistică) a sensului cuvântului, factorii constitutivi ai sensului cuvântului, variant şi invariant semantic al sensului lexical, stratificarea funcţional-stilistică a lexicului românesc – constituie conceptele teoretice pe care ne-am fundamentat interpretarea materialului faptic în lucrarea noastră.

Subiectul despre *Disocierile lingvistice ale conceptului general de sinestezie* reprezintă fundamentul teoretic al lucrării, fiind o generalizare informativă a materialului ce vizează conceptul de lexic sinestezic. Acţionând după principiul selecţiei, aici am prezentat ipotezele notorietăţilor în domeniu cu privire la conceptul de semantică lexicală, urmărind evoluţia de afirmare a acestuia în cadrul lingvisticii moderne. Am considerat necesar să definim şi să descriem interpretarea mecanismului de producere a sinesteziei. În continuare am prezentat evoluţia cercetărilor pe terenul semanticii lexicale, precum şi noile direcţii de cercetare din domeniu, oprindu-ne cu precădere asupra tipologiei sinestezice: sinestezia simbolică şi sinestezia bazată pe relaţii intersenzoriale neurale. Ne-am axat pe analiza elementelor ce aparţin câmpului semantic *simţuri*: vizual,

auditiv, olfactiv, gustativ, tactil/caloric, identificând potenţele simbolice/metaforice ale acestora. Am corelat materialul prezentat mai sus cu cel ce vizează studiul discursului liturgic cu elementele sale structurale şi descrie aspecte definitorii ale domeniului, precum*: Scurt istoric al Sfintei Liturghii; Liturghia Cuvântului (a catehumenilor); Eleganţa şi profunzimea metaforei teologice.*

Încercările de analiză dezvoltă la nivel aplicativ următoarele linii de subiect: a) de la cadrul mental la senzaţii – diferenţa dintre realitate şi imaginaţie; rolul sinesteziei ca strategie eficientă în orientarea procesului de instituire a limbajului artistic; simbolism sinestezic în limbajul liturgic – semnificaţie şi interpretare. Am prezentat rezultatele obţinute în urma analizei textelor liturgice, a implicaţiilor figurative dezvoltate pe terenul câmpului lexical al celor cinci simţuri, propunâd tehnici proprii de interpretare a pasajelor şi secvenţelor care se înscriu în aria de cercetare, pentru a arăta că expresiile biblice vin să completeze autenticitatea sentimentului religios. Considerăm o astfel de structurare a materialului teoretico-aplicativ drept una eficientă, în vederea realizării tuturor obiectivelor propuse. Fundamentându-ne cercetarea pe ipotezele expuse de către mai mulţi cercetători, am realizat o investigare în profunzime a fenomenului lingvistic selectat, demonstrând productivitatea figurativă a lexicului sinestezic în limbajul liturgic.

Referinţe:

1. CHIVU, Gh. *De la litera la spiritul textului sacru. Consideraţii asupra limbajului figurativ din textele vechi româneşti.* Disponibil: http:// www. cntdr.ro/volumul2 [accesat 14.04.2016].
2. Preafericitul Patriarh Daniel. *Atât de mult a iubit Dumnezeu lumea...„Douăsprezece Scrisori pastorale de Crăciun şi de Paşti”*. Iaşi: Trinitas, 1996.

Recomandat
Alexandra GHERASIM, dr., conf. univ.